

KOVÁCS ISTVÁN
VÁSÁRHELYI ÉVFORDULÓK

2009

200 ÉVE

1809. augusztus 20-án született Vásárhelyen **Kérdő Márton** gazdálkodó, 48-as nemzetőr. 1866-ban mozgalmat indított a városi adó eltörlése, a városi pénztár szigorúbb ellenőrzése és egyszerűbb közigazgatás érdekében. Tizenegy társával együtt börtönbe került. Alakját Jókai Mór *Egy ember, aki nem koronáz* című tárcájában örököltette meg.

1809-ben született Nagykárolyban **Grünhut Ábrahám** zsidó rabbi, 1856-ban a *vásárhelyi hitközség rabbijává választották*.

1809-ben Gróf Károlyi Józsefné felépítteti a **Serházat**, amely később huszárlaktanyának, kórháznak, óvodának, menhelynek, rostagyárnak, kertészetnek, méntelepnek adott otthont. Jelenleg a Hód-Mezőgazda Rt. Központja. 1958-tól műemlék.

175 ÉVE

1834. szeptember 19-én Vásárhelyen született **Kristó Lajos** ügyvéd, 1884 és 1892 között Vásárhely polgármestere.

1834. december 20-án Óbecsén született **Than Károly** kémikus, egyetemi tanár, akadémikus, a főrendiház tagja. 1849 és 1853 között Simonides Antal vásárhelyi patikusnál dolgozott. 1872-ben a Trefort-kertben megalapítja az I. sz. Kémiai Intézetét, amely vezetése alatt európai hírűvé válik.

1834-ben a Főtér (ma Kossuth tér) közepén felépült **városháza**, valamint a város első **kórodája** (kórháza) a mai Hódi Pál utcában.

150 ÉVE

1859. március 27-én született Békéscsabán **Fábry Sándor** jogász, Békés vármegye főispánja, akit 1906-ban Vásárhely főispánjává is kinevezett a király. Távozása után az Arad-Csanádi Egyesült Vasutak központi aradi igazgatóságának vezérigazgatója.

1859. április 5-én született Pusztafalun **Szádeczky-Kardoss Lajos** egyetemi tanár, akadémikus, a kolozsvári egyetem rektora. 1920 és 1922 között Vásárhely nemzetgyűlési képviselője.

1859. szeptember 8-án született Vásárhelyen *Dura Máté* hírlapíró, költő. Őt önálló verseskötete jelent meg, több népdalgyűjteményt, szavalókönyvet és szerelmi levelezőt (levélmintakönyvet) is szerkesztett.

1859. szeptember 8-án született Vásárhelyen *id. Tóth Ferenc* ácsmester, malomtulajdonos, nazarénus egyházi vezető. Modernizálta malmát (Tóth-malom), a középső részre két emeletet húzatott 1902-ben. A négyemeletes jobbszárnyat 1910-ben építette fel, az 500 vagon befogadóképességű magtárat pedig 1923-ban.

1859. november 28-án született Vásárhelyen *Havas (Hahn) Adolf* tanár, irodalomtörténész. Székesfehérváron az állami főreáliskolában tanított. Az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat egyik vezetője. Szerkesztette az Athenaeum Petőfi-kiadásait 1892 és 1896 között.

1859-ben született Vásárhelyen *Bauer Gyula* gépészmérnök, malomtulajdonos, a Nagytakarék igazgatója, a helyi Szabadelvű Párt alelnöke, 1884-től a Bauer-malom vezetője.

1859-ben született Vásárhelyen *Vásárhelyi (Weisz) Domokos* közigazgatási bíró. Komáromban nyitott ügyvédi irodát, majd városi főügyész, a komáromi hitközség elnöke. 1910-től a fővárosi Közigazgatási Bíróság tagja.

1859-ben született Zombolyán *Gokler Antal* pedagógiai és zenei író. Középiskoláit Vásárhelyen végezte. A Temesvári Magyar Dalárda karnagya, a Romániai Magyar Dalosszövetség főkarnagya.

1859-ben született Rimaszombaton *id. Zehery Lajos* jogász. 1894-ben került Vásárhelyre, 1905-től vezető járásbíró, 1917-től járásbírósi elnök.

125 ÉVE

1884. március 7-én Vásárhelyen meghalt *Lichtner Gáspár* apátplébános. 1859-től Vásárhely plébánosa, 1863 és 1869 között esperese. 1870-ben címzetes apáttá nevezték ki. Végrendeletében a Zárda létesítésére 20 ezer forintot hagyott.

1884. május 27-én született Szegeden *Aigner Károly* ügyvéd, 1924 és 1927 között Vásárhely főispánja.

1884. május 30-án született Vásárhelyen *Ligeti Lajos* színművész. 1923-tól Hollywoodban élt, ott is halt meg 1928-ban.

1884. június 8-án született Vásárhelyen *iff. Imre József* orvos, szemész, kórházigazgató. 1941-től 1945-ig a Magyar Szemorvos Társaság elnöke. A világon elsőként bizonyítja az endokrin mirigyek zavarai és a szembetegségek (főként a glaukóma) közötti összefüggést.

1884. augusztus 24-én született Vásárhelyen **Pócsy Mihály Lajos** újságíró, parasztkereselő. Állandó rovata volt a *Vásárhelyi Reggeli Újság*ban.

1884. augusztus 25-én született Vásárhelyen **Barkász Lajos** festőművész. 1920 és 1944-között a budapesti Árpád Gimnázium tanára. 1938–1939-ben a Magyar Képzőművészek Egyesületének elnöke, majd az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat titkára.

1884. október 10-én született Vásárhelyen **Balassa (Grünbaum) József** újságíró, író. A *Literatúra* belső munkatársa. Tárcaregényei napilapokban jelentek meg. Fordításában mutatta be 1911-ben a szegedi színház Strindberg *A pajtások* című drámáját.

1884. november 29-én ünnepélyes keretek között felavatták a **Nagy András János-kutat** a Kálvin téren. Nagy András János és neje Mucsi Mária fűrták saját költségükön. Zsigmondy Béla egy év alatt készítette el a napi egymillió liter vizet adó kutat.

1884-ben született Vásárhelyen **Gravátz Ferenc** újságíró, szerkesztő. 1914 és 1918 között, valamint 1940-ben a *Vásárhelyi Reggeli Újság* szerkesztője. Az 1924 és 1938 között a városi közkönyvtár kezelője.

1884-ben született Budapesten **Vajda Béla** bankár, 1923-tól a Nagytakarék vezérigazgatója.

100 ÉVE

1909. február 3-án Vásárhelyen meghalt **Czutor Béla** cigányprímás. Ismert üdülőhelyeken – Tátrafüred, Buziásfürdő, Margitsziget, Herkulesfürdő, Brassó – lépett fel nyaranta. Baráti kapcsolatban állt a Dankó Pistával és Erdélyi Náci szegedi cigányprímással. A Dankó-nóták legavatottabb előadója.

1909. április 13-án született Vásárhelyen **Szabó József** jogász, egyetemi tanár. 1944-ig a kolozsvári egyetem magántanára, majd 1947-től a Szegedi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Karának tanszékvezetője, dékánja. Jelentős az összehasonlító alkotmányjogi és jogbölcseleti munkássága.

1909. május 20-án született Hatvanban **Binnyei István** kultúrmérnök. Alsó- és középfokú tanulmányait Vásárhelyen végezte. Az Országos Öntözésügyi Hivatalban dolgozott. Nevéhez fűződik a Szolnokra tervezett öntözőmű Ludvárra helyezése. Személyesen irányította az építkezéseket Lampl Hugó professzor tervei szerint.

1909. augusztus 2-án Vásárhelyen meghalt **Pokomándy István**, 1870 és 1876 között Vásárhely polgármestere.

1909. augusztus 3-án Vásárhelyen meghalt *Vízi Albert* tanár, könyvtáros.

1909. augusztus 6-án Vásárhelyen meghalt *Futó Mihály* irodalomtörténész, tanár, főgimnáziumi igazgató.

1909. szeptember 21-én született Vásárhelyen *Keresztes Tamás* mintagazda. 1945-ben Csanád, Csongrád megyék, Szeged és Vásárhely városok nemzetgyűlési képviselője. 1947-ben a Függetlenségi Párti listájáról ismét bekerült a törvényhozásba. A párt mandátumainak megsemmisítése után az Amerikai Egyesült Államokba emigrált.

1909. október 13-án született Vásárhelyen *Till Aranka* fényképészmester, szobrászművész.

1909. október 17-én Vásárhelyen hunyt el *Jeney Imre* ügyvéd, lapszerkesztő, megyei tiszti főügyész. Az 1843-ban a város első, kézzel írott helyi újságjának, az *Emlénykének* szerkesztője, valamint a *Szegedi Hírmondó* vásárhelyi tudósítója. A Deák-párt helyi szervezetének elnöke.

1909. november 3-án Vásárhelyen hunyt el *Pócsy Mihály* paraszti író, Tizenkét évig a *Hód-Mező-Vásárhely* című lap rovatvezetője, Poh-Csing álnéven írt.

1909. november 4-én született Vásárhelyen *iff. Erdei Sándor* nyomdász, lapkiadó. A Tornyai Társaság tagjaként ő készítette a társaság folyóiratát, a *Puszták Népet*. Az államosítás után a budapesti Zrínyi nyomdában vállalt munkát, 1956-tól Szegeden, 1960-tól pedig a megyei nyomda vásárhelyi üzemében dolgozott.

1909. november 17-én született Bodrogszerdahelyen *Gruber László* izraelita kántortanító, tanár. Tanított az Izraelita Elemi Népiskolában és Hódmezővásárhelyi Állami Pedagógiai Leánygimnáziumban. 1957-től a Szegedi Tudományegyetem rektori hivatalának vezetője, a Neveléstudományi Tanszék adjunktusa.

1909. december 10-én született Bokodon *Keken András* evangélikus lelkész. 1934 és 1942 között Vásárhelyen szolgált, majd a budapesti Deák téri egyházközség lelkésze. 1937-től a Csanád–Csongrád egyházmegye alesperese. 1950-ben Kistarcsára internálták, 1956 októberében rehabilitálták. *Deák téri esték* címmel jelent meg előadásait tartalmazó könyve.

1909. december 17-én Budapesten elhunyt *Széll Farkas* vásárhelyi születésű bíró, jogtudós, író, költő, történész, jogtörténész; könyv- és műgyűjtő, nyelvészeti és régészeti író. 1891-től a debreceni királyi ítélőtábla tanácselnöke. 1884-ben közli az általa felfedezett és a róla elnevezett Széll Farkas-kódexet.

1909. december 27-én született Reziben **Lancz Kálmán** plébános, tb. kanonok, teológiai tanár, 1949 és 1957 között a Belvárosi templom plébánosa.

1909-ben született Vásárhelyen **Balogh Mihály** artista, Banga Sámuel tanítványa, Diószegi Sándorral együtt alkotta a Baldió-Brothers csoportot. 1960-tól 1980-ig az Állami Artistaképző tanára. Kötélszámaik csúcsteljesítménynek számítottak a szakmában.

1909-ben született Vásárhelyen **Kiss Károly** tanár. 1934-től 1945-ig a kerületi tanonciskola igazgatója, a Református Leánygimnázium, majd a Bethlen Gábor Gimnáziumba tanára. 1950 és 1970 között a Leánygimnázium igazgatója.

1909-ben született Vásárhelyen **Mónus Sándor** fazekas, népi iparművész, a népművészet mestere. 1983-ig mintegy harminc kiállításon vesz részt. Új formákat alakított ki megtartva annak népi jellegét. Edényei fehér alapon kékmintás (csúcsi) és sötét alapon világosbarna díszítésűek.

1909-ben Hübner Jenő tervei alapján felépült az Erzsébet szemkórház körül a Városi Közkórház hat pavilonja (sebészet, belgyógyászat, TBC, elme, fertőző, hullaház) 225 ágygal.

1909-ben Müller Miksa tervei alapján felépült a Rapcsák András út 1. szám alatti **görögpalota**.

75 ÉVE

1934. február 17-én született Vásárhelyen **Imolya Sándor József**, aki 1968 és 1994 között a Bethlen Gábor Református Gimnázium tanára. A matematika és fizika tanításának módszertani kérdéseit kutatta.

1934. március 11-én született Vásárhelyen **Tóth Sándor** jóságalkusz, népköltő, szerkesztő. 1914-ben jelent meg *Vadvirágok* című verseskötete.

1934. május 20-án József főherceg jelenlétében a Kossuth téren felavatták az *Országzászlót*, amely egy öt méter magas fehér műkö alapzaton nyugodott, amelynek lépcsőzetéből nőtt ki egy szabályos trapézalakot mutató tömb, tetején a rudat tartó magyaros dísszel.

1934. július 14-én megalakul a **Tornyai Társaság**, Többek között tagja Bálint Sándor, Bibó Lajos, Darvassy István, Kohán György, József Attila, Kiss Lajos, Madácsy László, Pásztor János.

1934. augusztus 15-én Vásárhelyen elhunyt **Szathmáry Tihamér** újságíró, író. 1908 és 1918 között városi rendőrfőkapitány. 1919-ben Csongrád vármegye és Vásárhely kormánybiztos-főispánja. A Tornyai Társaság alelnöke. A Magyar–Olasz bank helyi fiókjának elnöke. Magyarország örökös kardvívó bajnoka, Vásárhely első válogatott sportolója.

1934. november 9-én Szegeden elhunyt **Aigner Károly** ügyvéd, 1924 és 1927 között Vásárhely főispánja.

1934-ben Vásárhelyen elhunyt **Polgár János** baptista prédikátor, ő építtette a Bethlen István (ma Táncsics) utcai imaházat.

50 ÉVE

1959. január 7-én Vásárhelyen elhunyt **Kováts Jenő** mintagazda. Kopáncsi gazdaságában meghonosította az öntözéses zöldség- és gyümölcsstermelést, belterjes gazdálkodásával példát mutatott. 1933 augusztusában Móricz Zsigmondot látta vendégül, megfordult nála Móra Ferenc is. A városi mezőgazdasági bizottság elnöke, a kertészetegyesület alelnöke.

1959. augusztus 27-én Londonban elhunyt **Vészy Mátyás** vásárhelyi születésű ügyvéd, politikus. 1945-ben a Polgári Demokrata Párt országgyűlési képviselője. 1949-ben külföldre menekül, Angliában telepedett le.

1959. szeptember 10-én Vásárhelyen elhunyt *id.* **Endrey Antal** ügyvéd, királyi közjegyző, felsőházi tag.

1959. november 26-án Budapesten elhunyt *ifj.* **Bakay Lajos** vásárhelyi születésű orvos, sebész. 1923-ban a Magyar Sebésztársaság elnöke, 1925–1926-ban a pécsi egyetem rektora. 1926-tól a Pázmány Péter Tudományegyetem professzora, a II. számú Sebészeti Klinika igazgatója. 1939 és 1944 között országgyűlési képviselő, a felsőház tagja. A magyarországi agysebészet egyik elindítója.

1959-ben Vásárhelyen elhunyt **Nagy Árpád** szentesi születésű mérnök, ötvös, grafikus, Almási Gyula Béla festőművész barátja.

25 ÉVE

1984. március 3-án Szegeden elhunyt a **Péczely György** meteorológus, a földrajztudomány (éghajlat) doktora. A 20. század végén az alkalmazott, a szinoptikus és a klasszikus klimatológia művelésének egyedüli képviselője. Apja Péczely Attila orvos, népzenekutató, muzeológus.

1984. április 17-én Budapesten elhunyt **Tálas István** néprajztudós, akadémikus. 1939-ig a Bethlen Gábor Református Gimnáziumban tanított. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tárgyi Néprajzi Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára, tíz évig a Bölcsészettudományi Kar dékánja, majd haláláig az Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Bizottságának

elnöke. Különösen a népi állattartás és földművelés hagyományainak kutatásában alkotott jelentőset.

1984. május 14-én Budapesten elhunyt *iff. Pásztor János* színművész. A gimnáziumot Vásárhelyen járta ki. A Színművészeti Akadémia elvégzésétől haláláig a budapesti Nemzeti Színház tagja. Apja id. Pásztor János szobrászművész.

1984. július 10-én Budapesten elhunyt *Tárkány Szücs Ernő* vásárhelyi születésű jog- és néprajztudós, címzetes egyetemi tanár, a történelem (néprajz) tudományok doktora. 1970 és 1973 között az ELTE Természettudományi Karának Földtani Tanszékén adott elő. 1975-től 1983-ig a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjának tudományos főmunkatársa. A közigazgatási és a bányajog, valamint a néprajz terén nemzetközi elismerést szerzett.

1984. július 17-én Budapesten elhunyt *Vén (Weisz) Emil* festőművész. 1933-ban kerül Vásárhelyre, barátságot kötött Kohán Györggyel. Részt vett a Tornyai Társaság alapításában. 1940-ben Budafokra költözött. Alakrajzot tanított a Magyar Iparművészeti Főiskolán.

1984. szeptember 10-én Vásárhelyen elhunyt *Imolya Imre* gimnáziumi tanár, könyvtáros. 1957-től a Bethlen Gábor Gimnázium tanára, 1959-ben lépett Tölcséry István örökébe. Tucatnyi kéziratos, sokszorosított bibliográfiát, szöveggyűjteményt hagyott hátra. Testvére Imolya Sándor József tanár.

1984. december 26-án Budapesten elhunyt *Péterffy Ida* vásárhelyi születésű ének-zenetanár, zenei író, a Kodály-módszer kiváló ismerője és tolmácsolója.

[80 éve, **1929-ben** Hódmezővásárhely-Kökénydombon feltárják az újkőkor egyik leggazdagabb lelőhelyét, benne a világhírű **Kökénydombi Vénuszt**. Az ásásokat Banner János (Székudvar, 1888 – Budapest, 1971) ősrégész vezeti.]

[85 éve, **1924-ben** épült az ún. Hajdú-ház (Andrássy út 34.). Hajdú Bálint (Hmvhely, 1880 – Hmvhely, 1933) földbirtokos, törvényhatósági bizottsági tag építtette Szabó Sándor (Hmvhely – 1878 Hmvhely, 1941) építész, építőmester tervei szerint, a kivitelezést Hézső István (Hmvhely, 1874 – Hmvhely, ?) építőmester, a helyi Építőipari Szövetség elnöke végezte. Az épületet 2006-ban átalakították és új szárnyat építettek hozzá. Azóta az **Emlékpont Múzeum**nak ad helyet, amely interaktív módon mutatja be Vásárhely 1945 és 1990 közötti történetét.]

[110 éve, **1899. december 28-án** üzembe helyezik a **villanytelepet**. 55 ezer méter hosszú vezetéken, 35 transzformátoron keresztül jut el az áram 87 fogyasztó 1.700 magán és 655 közvilágítási izzólámpájához.]

[120 éve, **1889. március 27-én** az első fokú iparhatóság harisnyaszövő iparigazolványt ad ki **Kokron (Cocron) József**nek (*Nagyösz, 1860 – Hmvhely, 1923), aki 1891-ben a Teleki utcán veti meg későbbi gyáranak alapjait.]

[120 éve, **1889. május 28-án** Szeremlei Sámuel megbízzák a város történetének megírásával. **Szeremlei Sámuel** (Gelej, 1837 – Hmvhely, 1924) lelkész, történetíró, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1870-től haláláig lelkész Vásárhelyen]

[130 éve, **1879-ben** elkezdik építeni az **árvédelmi téglafalat**. Bocskai utcától a Tarján végéig terjedő gátfal hossza 3006,2 méter.]